

*ΕΚΠΑ-Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας
Προσκυνήματα και προσκυνηματική
τέχνη στο Βυζάντιο(ΣΑ142)
Εαρινό Εξάμηνο 2018-2019*

ΔΙΔΑΣΚΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:ΡΑΠΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ:ΣΚΩΤΤΗ ΜΑΡΙΑ ΕΛΕΝΗ

ΘΕΜΑ :ΛΑΤΡΕΥΤΙΚΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΣΕ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΟΥΣ ΝΑΟΥΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή

2. Η εικόνα της Παναγίας στο Βυζάντιο

2.1 Η λατρεία της Θεοτόκου στην Κωνσταντινούπολη

3. Άγιον Όρος

3.1 Παναγία Εσφραγμένη

3.2 Παναγία Τριχερούσα

3.3 Παναγία Παραμυθία

4. Κωνσταντινούπολη

4.1 Παναγία των Βλαχερνών

4.2 Ζωοδόχος πηγή του Μπαλουκλί ή Παναγία Μπαλουκλιώτισσα

5. Κύπρος

5.1 Παναγία του Κύκκου

6. Συμπέρασμα-Επίλογος

7. Βιβλιογραφία

1.Εισαγωγή

~Για τους Βυζαντινούς εικόνα ήταν κάθε θρησκευτική απεικόνιση, φορητή ή όχι με οποιαδήποτε τεχνική κι αν είχε πραγματοποιηθεί.

~Συνήθεια που ανάγεται σε ζωγραφιστά πορτραίτα της ελληνορωμαϊκής αρχαιότητας

~Τον 4^ο αιώνα και το α' μισό του 5^{ου} , υπήρχαν ήδη εικόνες του Χριστού, της Παναγίας, των κορυφαίων Αποστόλων, άλλων αγίων και μαρτύρων και του αρχαγγέλου Μιχαήλ.

~Ο θρύλος των χειροποίητων εικόνων.

~Η αγάπη των Βυζαντινών για τις φορητές εικόνες ήταν τόσο μεγάλη, που συνέχισαν ακόμα και κατά την εποχή της Εικονομαχίας να εκτελούν κρυφά καινούργιες.

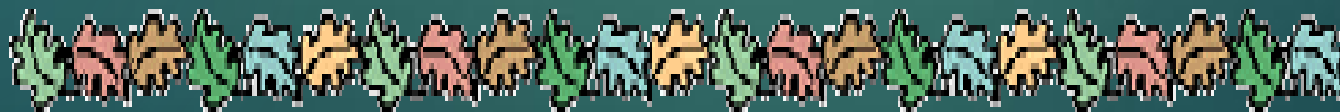

2. Η εικόνα της Παναγίας στο Βυζάντιο

~ Η εξέχουσα θέση της Θεοτόκου στο Βυζάντιο επιβεβαιώνεται από τις πολλές εκκλησίες που χτίστηκαν στη Κωνσταντινούπολη και αφιερώθηκαν στην χάρη της.

~ Ξεχωριστό κομμάτι αποτελεί η εικόνα της Υπερμάχου στρατηγού στη δημόσια λατρεία της αυτοκρατορίας (νομίσματα, σφραγίδες, δίπτυχα κά), αλλά και στην ιδιωτική λατρεία των πιστών χριστιανών (κοσμήματα, ενδύματα κά.).

~ Εξαιρετικά ψηφιδωτά στις Εκκλησίες της Βασιλεύουσας

2.1 Η λατρεία της Θεοτόκου στη Κωνσταντινούπολη

~Ένα πρώτο σημαντικό βήμα στην λατρεία της Παναγίας ήταν η σύνοδος της Εφέσου το 431 όπου η ως τότε Μαρία αναγνωρίστηκε ως Θεοτόκος.

~Χαρακτηριστική Έκκλησία που συνδέθηκε ιδιαίτερα με την λατρεία της Θεοτόκου ήταν η Παναγία των Βλαχερνών, όπου μέλη της αυτοκρατορικής οικογένειας πήγαιναν συχνά για να προσευχηθούν αλλά και πολλές γυναίκες παρακαλούσαν εκεί την Παναγία για τεκνοποίηση.

~Οι περισσότερες απεικονίσεις της Παναγίας θέλουν τη Θεοτόκο να γνωρίζει εξ αρχής ποια μοίρα επιφυλάσσεται στο Παιδί της και τη συνδέουν με το Πάθος.

3. Άγιον Όρος

Μεταξύ των πολλών θαυματουργών εικόνων που φυλάσσονται στις αγιορειτικές μονές οι περισσότερες ανήκουν ασφαλώς στην Θεοτόκο, δεδομένης της ιδιαίτερης σχέσεως του Άθωνα με την Παναγία. Η Μονή Βατοπαιδίου κατέχει τον μεγαλύτερο αριθμό εικόνων της Θεοτόκου, οι οποίες είναι γνωστές με διάφορες ονομασίες.

3.1 Παναγία Εσφαγμένη

Η θαυματουργή αυτή εικόνα είναι τοιχογραφία του 14ου αιώνα και βρίσκεται στον νάρθηκα του παρεκκλησίου του Αγίου Δημητρίου, το οποίο είναι ενσωματωμένο εις το Καθολικόν της Ιεράς Μεγίστης Μονής Βατοπαιδίου.

Εικόνα 1. Παναγία Εσφαγμένη

3.2 Παναγία Τριχερούσα

Η θαυματουργός Εικόνα της Παναγίας Τριχερούσας αποτελούσε οικογενειακό κειμήλιο του Αγίου Ιωάννη του Δαμασκηνού, ο οποίος με ευλάβεια την φύλαγε στο παρεκκλήσι του σπιτιού του.

Εικόνα 2. Παναγία Τριχερούσα

3.3 Παναγία Παραμυθία

Ονομάστηκε «Παναγία Παραμυθία», δηλαδή Παρηγορήτρια. Και δικαίως· διότι όπως λένε οι προσκυνητές της Μονής, που δεν χορταίνουν να την βλέπουν, η θέα της γλυκιάς έκφρασης του προσώπου της Παναγίας ξεκουράζει, αναπαύει, γαληνεύει και παρηγορεί τη ψυχή του ανθρώπου.

Εικόνα 3. Παναγία Παραμυθία

4. Κωνσταντινούπολη

4.1 Παναγία των Βλαχερνών

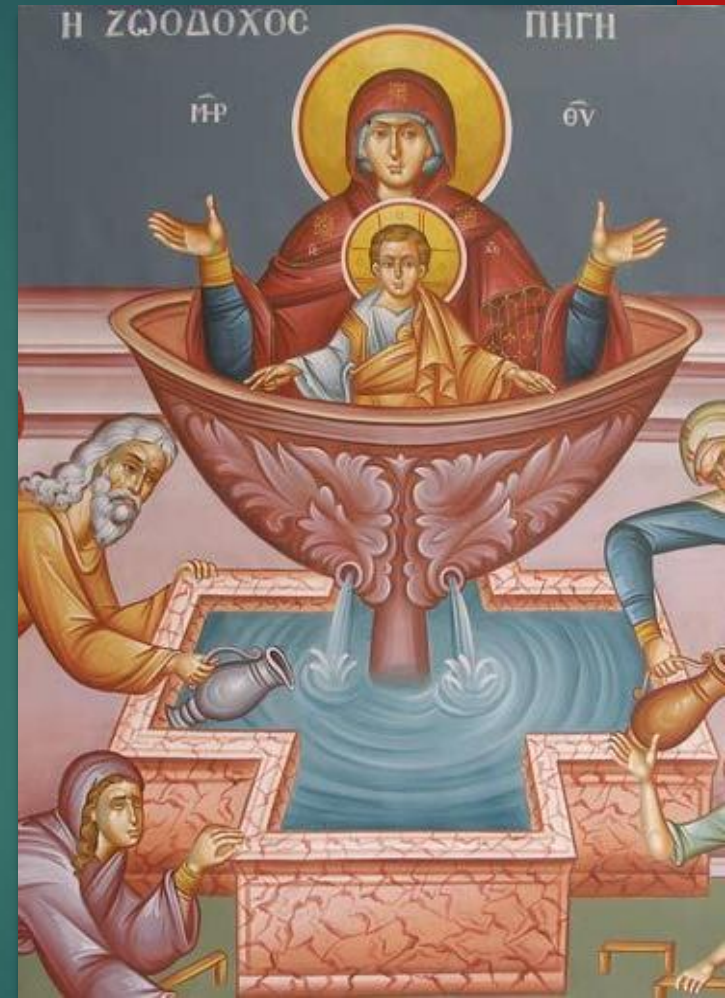
Ο Ιερός Ναός της Παναγίας των Βλαχερνών ή Βλαχερνίτισσας είναι από τα γνωστότερα ιερά της Παναγίας και ένα από τα σημαντικότερα Ορθόδοξα προσκυνήματα της Πόλης. Η εικόνα θεωρείται η παλαιότερη και η πιο θαυματουργή εικόνα της Θεοτόκου στην Κωνσταντινούπολη.

Εικόνα 4. Παναγία Βλαχερνίτισσα

4.2 Ζωοδόχος πηγή του Μπαλουκλί ή Παναγία η Μπαλουκλιώτισσα

Το προσκύνημα της Ζωοδόχου Πηγής στο Μπαλουκλί, η Παναγία η Μπαλουκλιώτισσα, περιλαμβάνει το μοναστήρι, την εκκλησία και το αγίασμα της Ζωοδόχου Πηγής και βρίσκεται στα δυτικά της Κωνσταντινούπολης, έξω από τα χερσαία τείχη. Ο εικονογραφικός τύπος της Θεοτόκου Ζωοδόχου Πηγής διαδόθηκε σε όλο τον ορθόδοξο κόσμο. Η παράσταση είναι γνωστή από τις αρχές του 14ου αιώνα.

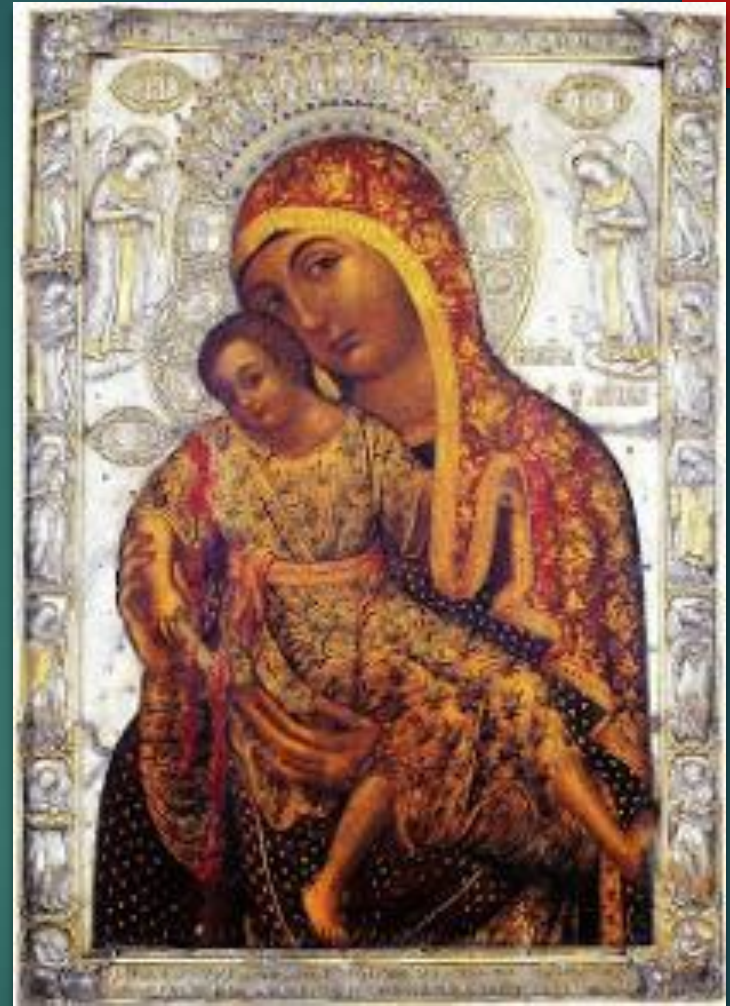

Εικόνα 5. Παναγία η Μπαλουκλιώτισσα

5. Κύπρος

5.1 Παναγία του Κύκκου

Ο θρύλος της εικόνας της Παναγίας του Κύκκου είναι δραματικός. Η Εικόνα είναι φημισμένη και σεβαστή σε όλο τον Ορθόδοξο Κόσμο. Είναι μια από τις τέσσερις εικόνες της Παναγίας που αποδίδονται στον Απόστολο Λουκά.

Εικόνα 6. Παναγία του Κύκκου

6. Συμπέρασμα-Επίλογος

~Ήδη τον 11^ο και 12^ο αιώνα υπάρχουν παραδείγματα λατρευτικών εικόνων με έμφραση στα θαύματα της Θεοτόκου στην εκκλησία των Βλαχερνών, εξελίξεις που θα οδηγήσουν κατά την διάρκεια του 6^{ου} αιώνα στην καθιέρωση ορισμένων θεομητορικών εορτών. Η πρωιμότερη ήταν η Κοίμηση της Θεοτόκου που καθιερώθηκε επί αυτοκράτορα Μαυρικίου(587-602).

~Ο ρόλος της Παναγίας δεν ήταν μόνο στην Ευαγγελιστική του Χριστού αλλά και μεσολαβητικός.

Αποτελεί δηλαδή τον κύριο μεσολαβητή των προσευχών των πιστών προς τον Χριστό σε βαθμό που στην τέχνη δημιουργήθηκε ο τύπος της Δέησης.

~Πέρα από το θεολογικό πλαίσιο, άλλες προσεγγίσεις ως προς το πρόσωπο της Παναγίας σχετίζονται με το δίκαιο.

~Η Παναγία ως Στρατηγός

7.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Άννα Σταμάτη, «Η μοναδική εικόνα της Παναγίας με τα τρία χέρια». www.dogma.gr. Ανακτήθηκε στις 27-03-2017.
2. Αριστείδης Κοντογεώργης, Μάνος Στεφανίδης, Εξ Ουρανου. Το Άγιον Όρος από τα νέφη, εκδόσεις «Τέχνης Οίστρος», Αθήνα 2016
3. Γκότση Χρήστου, Ο μυστικός κόσμος των Βυζαντινών εικόνων, Τόμος Πρώτος, εκδόσεις Αποστολική Διακονία, Αθήνα 2002
4. Γκότση Χρήστου, Ο μυστικός κόσμος των Βυζαντινών εικόνων, Τόμος Τέταρτος, εκδόσεις Αποστολική Διακονία, Αθήνα 2002
5. Ernst Kitzinger, Η βυζαντινή Τέχνη εν τω γενέσθαι, επιμ. Στέλλα Παπαδάκη-Οξλاند, πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2015
6. Ιωάννα Στούφη - Πουλημένου, Χριστιανική και Βυζαντινή Τέχνη, εκδόσεις «Παρηρησία», Αθήνα 2013
7. Καλοκύρης Κωνσταντίνος, Άθως. Θέματα Αρχαιολογίας και Τέχνης, εκδοτικός οίκος «Αστήρ», Αθήνα 1963
8. Καλοκύρης Κωνσταντίνος, Η Θεοτόκος εις την εικονογραφίαν Ανατολής και Δύσεως. Θεσσαλονίκη: Πατριαρχικόν Ίδρυμα Πατερικών Μελετών, 1972
9. Λεωνίδα Ουσπένσκυ, Ή θεολογία της εικόνας στην Ορθόδοξη Εκκλησία, μτφρ. Σπύρος Μαρίνης, εκδόσεις Άρμος, Αθήνα 1993
10. Μήτηρ Θεού: Απεικονίσεις της Παναγίας στη Βυζαντινή τέχνη, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα 2000
11. Τι ξέρεις εσύ για τις εικόνες;, εκδόσεις Ετοιμασία, Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Καρέας 2006

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας.